

Kultur for samfunnsutvikling¹

Kultur for samfunnsutvikling handler om å involvere innbyggere, næringsdrivende, offentlig, frivillige og private interessenter i steds- og samfunnsutvikling. Det handler om en bred og inkluderende kartlegging og synliggjøring av stedets egenart og ressurser. Målet er en felles tverrsektoriell visjon for utvikling av eget lokalsamfunn der stedets kulturelle ressurser, både materielle og immaterielle er sentrale.

Innledning

Norsk kulturforum har i mange år hatt et overordnet og langsiktig perspektiv på kultur og samfunn der kulturutvikling også handler om samfunnsplanlegging, om å skape forutsetninger for en helhetlig utvikling, miljømessig, økonomisk, sosialt og kulturelt. Plan og bygningsloven legger føringer for hvordan dette skal gjøres. Norsk kulturforum er opptatt av det helhetlige tilbudet, og av livskvalitet og kjennetegn ved det enkelte lokalsamfunn. Det helhetlige tilbudet er summen av en rekke enkelttiltak og aktiviteter underlagt ulike strukturer, sektorer, institusjoner og organisasjoner.

Utvikling og planlegging må etter vår vurdering ha et tverrsektorielt og helhetlig perspektiv for å lykkes. Når vi planlegger sektorvis etablerer vi kanskje skillelinjer og grenser som hindrer sektorovergrepene løsninger. Vi etterspør kanskje ikke andre sektors erfaringer fra arbeid med de samme målgruppene, og resultatene blir fort stykkevis og delt. Det er konkurranse mellom kommuner og regioner for å vise hvem som er mest framgangsrik og lykkes best. Denne konkurransen kan bidra til ensretting og handler fort om hvem som er først ute med de nye tiltakene. Men hva er det genuint lokale? Hva er befolkningen stolt av? Hva flytter de til og hva vil de ikke flytte fra? Estetikk, kunst, kulturarv, natur og har betydning for ethvert samfunn. En sterk identitet gjør lokalsamfunnet interessant og attraktivt både for innbyggerne, besøkende og turister.

Tillit, sosiale nettverk, inkludering, fellesskap, mestring, glede og lykke er ord som ofte brukes for å beskrive positive opplevelser og mellommenneskelige prosesser. Disse begrepene brukes av mange sektorer og er kjernebegreper for kulturliv og kulturaktivitet. Hva det gode livet innebærer for den enkelte og hvilken vei som fører dit, vil variere fra menneske til menneske. Men på denne veien må vi ha med oss fellesskapet, likeverdet, verdigheten, respekten og selvspekten. Kulturaktiviteter og kulturopplevelser er viktige elementer langs denne veien, både som mål og virkemiddel.

I internasjonal sammenheng skårer Norge høyt på alle mål for sosial kapital. Dette betyr at vi har gode lokalsamfunn der tillit, nettverk og inkludering fungerer relativt godt. Et velutviklet kultur- og organisasjonsliv er vesentlig for å skape og vedlikeholde møteplasser for nettverksbygging og tillit. Dette er også basisen for utvikling av et velfungerende demokratisk samfunn.

Kreative næringer har hatt økende fokus de siste årene og har høyere tilvekst i sysselsetting enn økonomien for øvrig. Kunst og kultur er råvaren for disse næringene og et bredt spekter av annen byggende virksomhet.

I Norsk kulturforums arbeid med kultur for samfunnsutvikling, ligger en oppfatning om at kultursektorens kunnskap og kompetanse i mye større grad enn i dag, bør inkluderes i strategier og planprosesser for helhetlig samfunnsutvikling. Vi trenger ikke bare et godt kulturliv, vi trenger også en kultur for samfunnsplanlegging som er sektorovergrepene, der harde tall og fakta kobles sammen med sosiokulturelle kjennetegn som livskvalitet, folkehelse, demokrati, rettferdighet, mangfold og materiell og immateriell kultur.

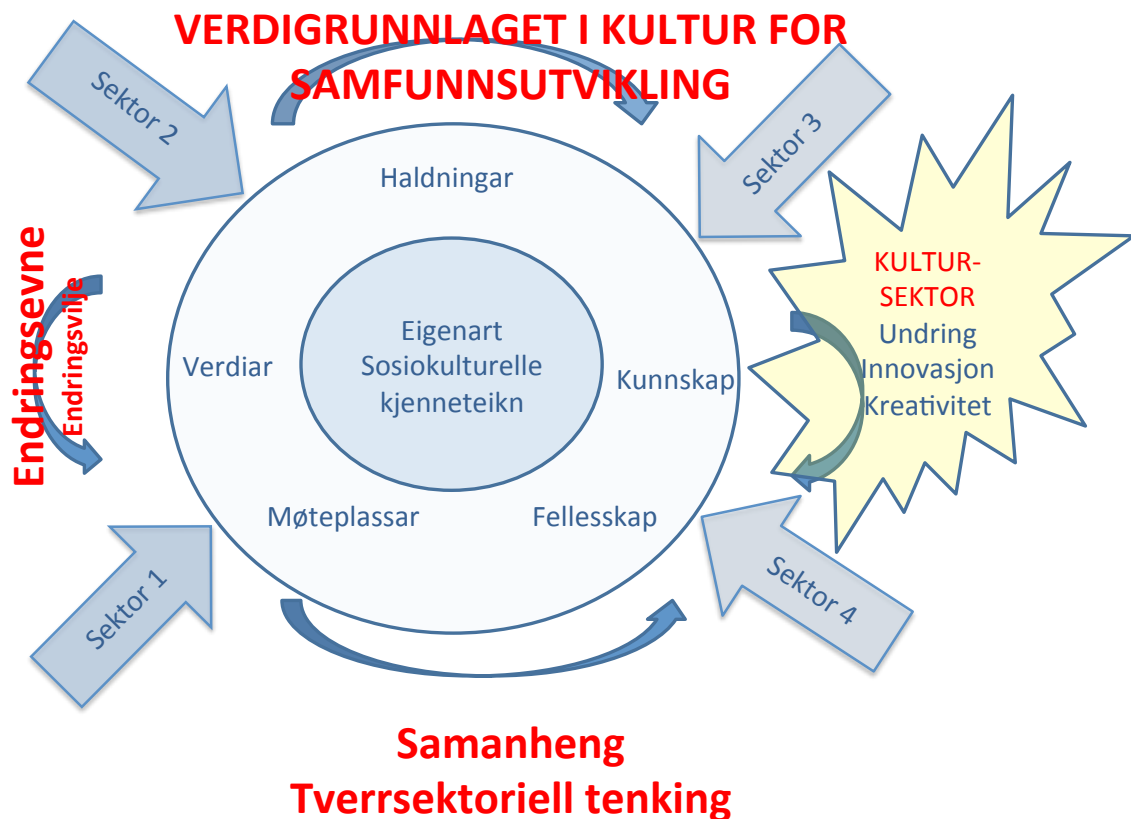
¹ Notatet bygger på erfaringer fra arbeidet med et pilotprosjekt i Sogn og Fjordane med fem pilotkommuner. Prosjektansvarlige i Sogn og Fjordane fylkeskommune er Sissel Aarseth fra kulturavdelingen og Hanne Brekken Oppedal fra planavdelingen. Notatet er utarbeidet av Åse Festervoll, Norsk kulturforum. Illustrasjonene bygger på arbeidet med pilotkommunene og er ferdigstilt av Sissel Aarseth.

Innfallsvinkler og utfordringer

Norsk kulturforums arbeid med kultur for samfunnsutvikling tar utgangspunkt i metoder og innfallsvinkler som på engelsk kalles Cultural Planning eller planning culturally og Cultural Mapping. Det handler om innfallsvinkler til samfunnsutvikling og kartleggingsmetoder, der prosessen er like viktig som målet. Innfallsvinkelen kan være et konkret problem, pågående arbeid med planer og strategier eller et overordnet ønske om mer og bedre kunnskap om eget lokalsamfunn eller egen region. Vi kan kalle det diagnostisering; hva kjennetegner det problemet vi ønsker å løse, eller det samfunnet vi ønsker å utvikle?

Pilotprosjekt i Sogn og Fjordane fylkeskommune

Sogn og Fjordane fylkeskommune gjennomfører i 2013 og 2014 et pilotprosjekt med utgangspunkt i Cultural Planning og Cultural Mapping. Prosjektet er finansiert gjennom LUK-midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og omfatter 5 kommuner i fylket: Eid, Gulen, Leikanger, Naustdal og Solund.² De fem kommunene har ulike innfallsvinkler og begrunnelse for å delta, men felles for dem alle er behovet for å se med nye øyne på pågående og nye utfordringer, prosesser og tiltak.

I arbeidet i Sogn og Fjordane har kommunene tatt utgangspunkt i eget lokalsamfunn og arbeider med konkretisering av samfunnsdelen i kommuneplanen, delplaner eller stedsutvikling mer generelt. Det sentrale spørsmålet er: Hva er samfunnets egenart og hva er det som gjør folk stolte? Det er kanskje naturen, at det finnes gode arbeidsplasser, at stedet er kjent utenfor eget lokalsamfunn, at det er et mangfoldig kulturliv og mange kulturminner og mye annet. For å finne svaret må vi ut og kartlegge.

² Arbeidet med prosjektet startet etter initiativ fra Norsk kulturforum. Prosjektideene ble presentert på fylkets kulturkonferanse høsten 2012 der alle kommunene ble invitert til å melde interesse for deltakelse. Fylkeskommunen har ansvaret for utvelgelse og avtaler med kommunene.

- Hva kjennetegner oss mht holdninger og verdier?
- Hvilke møteplasser har vi, hvordan brukes de og hvem bruker dem?
- Hva finnes av næringsliv, institusjoner, organisasjoner med mer?
- Hvordan tenker vi om innovasjon og kreativitet og er vi i stand til å undre oss om vår egen hverdag og egne løsninger?

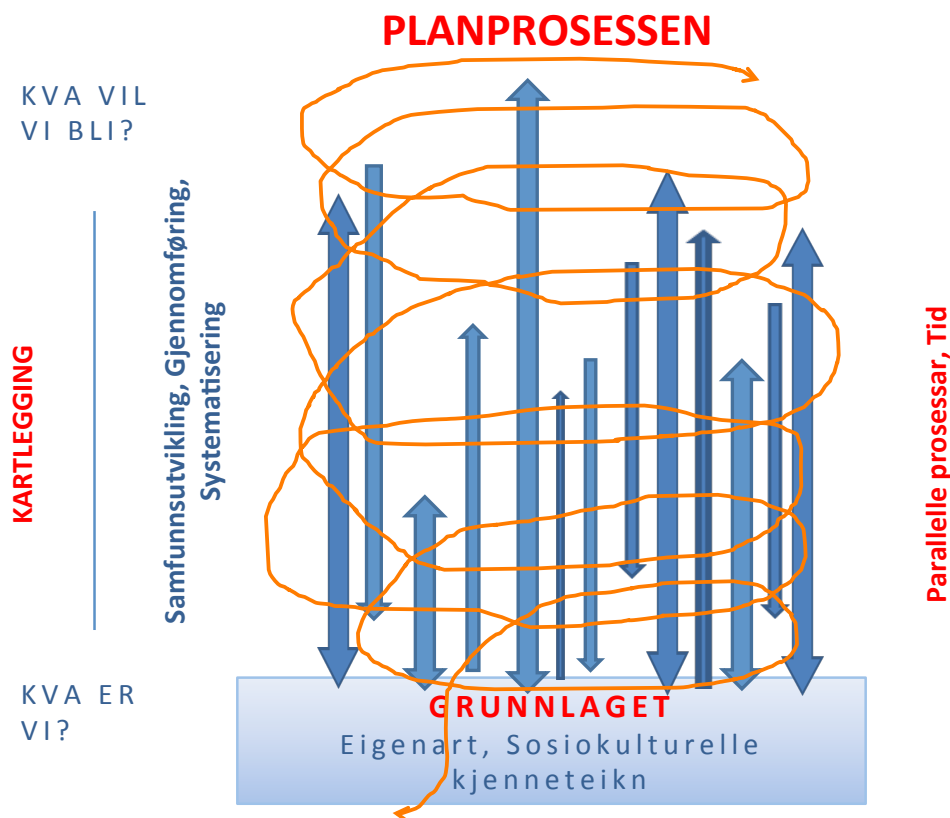
I kartleggingsarbeidet er det avgjørende at alle sektorer involveres gjennom tverrsektorielt samarbeid. Både politikere og ansatte må ha eierskap til prosesser og resultater.

Når det handler om faktiske gjøremål og løsninger vil det, uansett innfallsvinkel, være kontaktpunkter til andre sektorer. Erfaring viser at kultursektoren har mye å bidra med i alt lokalt utviklingsarbeid og bør derfor trekkes inn i kommunenes generelle plan- og strategiarbeid i et tverrsektorielt samarbeid. På samme måte som andre sektorer har kunnskap om egne temaområder, har kulturarbeidere kunnskap om de sosiokulturelle kjennetegnene ved lokalsamfunnet, om nettverk, samarbeid, sammenhenger og muligheter. Kultursektoren favner i seg selv både materielle og immaterielle kulturelementer, kunnskaps- og kulturinstitusjoner, næringsvirksomhet med mer.

Prosesser og arbeidsmåter

Tradisjonelle planprosesser starter gjerne med en avgrenset oppgave som utredes, gjerne i samarbeid med berørte parter, og som sendes på høring før den ev omarbeides og vedtas. Også i arbeidet med planstrategier velger en ofte denne innfallsvinkelen.

Innfallsvinklene i kultur for samfunnsutvikling er kartlegging og diagnostisering, der en starter med grunnleggende spørsmål og en åpen holdning til utfordringer og tiltak.

Det er viktig at de som har eierskap, både fysisk og mentalt høres, og i neste omgang involveres i arbeidet. Dette kan være både enkeltpersoner, næringsdrivende, institusjoner,

organisasjoner og andre innenfor både offentlig, frivillig og privat sektor. Kartleggingen vil forhåpentligvis avdekke både kjente og ukjente interessenter, kjent og ukjent kompetanse og ny kunnskap. For å få full effekt av denne type arbeid bør kommunen bruke disse innfallsvinklene som grunnlag for alt strategi- og planarbeid.

Kartleggingsfasen inneholder også systematisering og tilbakemelding til innbyggerne.

Gjennom kartleggingsfasen samles det av erfaring inn viktig kunnskap som mange sektorer i kommunen kan ha nytte av. Det er derfor avgjørende at systematiseringen av innsamlet kunnskap skjer på en måte som gjør at alle sektorer kan nyttiggjøre seg denne kunnskapen også i etterkant, for andre utfordringer og planprosesser. Gjennom å bruke kartlegging som skissert vil en over tid få svært god oversikt over utfordringer og muligheter i kommunen.

På samme måte som det kreves gjennomtenkt og helhetlig systematisering, vil tilbakemeldingene til berørte og involverte også være viktig for et vellykket utviklingsarbeid. Innkomne forslag bør synliggjøres, tidsperspektiv bør skisseres og de involverte bør takkes for engasjement og medvirkning; og inviteres til videre samarbeid der dette er naturlig. Tilbakemeldingene kan også være oversikt over og faktisk løsning på de små enkle utfordringene som er avdekket (klipping av høye hekker langs gangveier, lys på de samme gangveiene, åpningstider og tilgjengelighet til felles møteplasser med mer).

Kunnskapsoppbygging

Det er viktig å ta vare på og bygge kunnskap i og om kultursektoren. Mange kommuner mangler i dag kulturfaglig tilrettelegger- og utviklerkompetanse og kultur blir ikke alltid tatt med i plan- og strategiarbeid, selv når dette er naturlig. Heller ikke i kommuner som har kulturansatte i sentraladministrasjonen blir kultur nødvendigvis vektlagt.

Samtidig vet vi, som nevnt over, at de sosiokulturelle kjennetegnene er avgjørende for vellykket samfunnsutvikling. Det er et stort og udekket behov for kunnskap om kultursektorens rammer og muligheter, i kultursektoren selv og i andre sektorer. Kultursektoren trenger kunnskap om egne kvaliteter og hvilken plass og rolle kultursektoren kan og bør spille i den generelle samfunnsutviklingen. Kapasitet og kunnskapen må bygges systematisk over tid hos egne ansatte både i kultursektoren og andre sektorer.

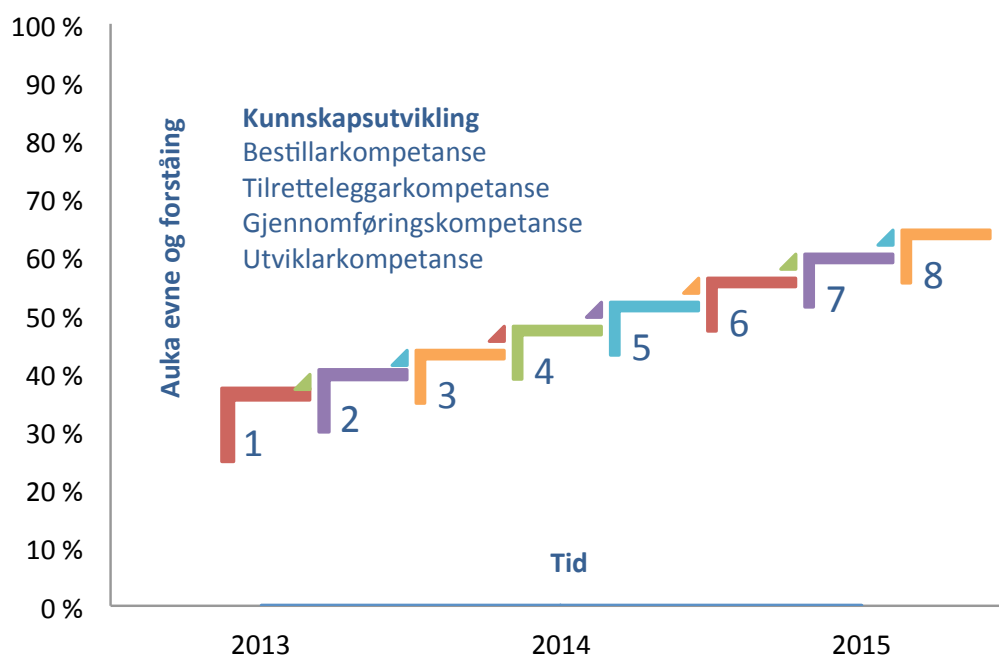
I vårt samfunn, med sterk sektororientering, er den gjensidige kontakten og samarbeidet på tvers av etablerte sektorer helt avgjørende for at metodene over skal fungere som grunnlag for god samfunnsutvikling.

Vi snakker om et bredt spekter av kunnskapsutvikling

- Bestillerkompetanse
- Tilretteleggerkompetanse
- Utviklerkompetanse
- Gjennomføringskompetanse

Det tar tid å bygge slik kompetanse. Noe lærer en gjennom kurs og studier, men svært mye må læres gjennom faktisk og praktisk arbeid der ulike interesser og utfordringer sees i sammenheng og der personer med ulik kompetanse samarbeider for å løfte i fellesskap. Å bygge egen kompetanse og samtidig anerkjenne andres og hverandres kunnskap og kompetanse er avgjørende for et vellykket samfunnsutviklingsarbeid både i små og store prosjekter og prosesser.

Kapasitetsbygging

Avslutning

Det finnes dessverre ingen enkle og allmenngyldige innfallsvinkler og løsninger. Hvert prosjekt og hver kommune må finne egne innfallsvinkler ut fra egne kjennetegn og ressurser. Men det finnes mange egnede metoder for arbeidet med samfunnsutvikling. Disse kan læres.

Oslo 27. januar 2014

Åse Nigård Festervoll

Åse V Festervoll